

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Mgr. Lenka Němečková
lenka.nemeckova@gmail.com

**Analýza potenciálu publikační činnosti ČVUT
v režimu Open Access**

Práce k doktorské zkoušce „Informační věda“

Praha

Říjen 2010

Obsah

1. Úvod	2
2. Open Access	2
2.1. Definice Open Access	3
2.2. Tvorba institucionální Open Access politiky.....	5
2.3. Autorskoprávní problematika autoarchivace.....	5
3. Metodika analýzy publikační činnosti	6
4. Analýza publikační činnosti ČVUT.....	8
4.1. Analýza publikační činnosti ČVUT z hlediska autoarchivace	9
4.1.1. Analýza recenzovaných publikací ČVUT	10
4.1.2. Analýza recenzovaných publikací ČVUT nehodnocených v Sherpa/RoMEO.....	12
4.2. Potenciál autoarchivace recenzovaných publikací ČVUT	13
5. Závěr	15
Seznam vyobrazení.....	16
Seznam informačních zdrojů	17

1. Úvod

Cílem práce je vypracovat analýzu publikační činnosti vědeckých a výzkumných pracovníků Českého vysokého učení technického v Praze (dále jen ČVUT) s ohledem na potenciál publikování v režimu Open Access¹.

Politika Open Access není v českém prostředí zdaleka ještě tolik rozvinutá jako v západním světě. Ovšem o implementaci institucionálních repozitářů se na půdě knihoven českých vysokých škol v posledním roce velmi aktivně diskutuje a formuje se zde komunita, která se tímto trendem aktivně zabývá. Některé univerzity již vlastní repozitář pro různé účely provozují, ovšem pro archivaci publikační činnosti výsledků vědy a výzkumu (dále jen VaV) nemá zatím žádná z českých univerzit stanovenou konkrétní politiku. Z toho důvodu si tato práce klade za cíl zpracovat pilotní analýzu publikačního chování v prostředí jedné specializované univerzity, jejíž výsledky mohou sloužit jednak jako iniciační argumentace pro implementaci repozitáře výsledků publikační činnosti interních autorů ČVUT a jednak jako základ pro definování institucionální politiky Open Access. Na jejím základě mohou být zpracovány analýzy situace i na dalších univerzitách v ČR.

Práce si neklade za cíl zabývat se řadou často prezentovaných a diskutabilních otázek politiky Open Access. Přestože to autorka považuje za významné, nebude zde podrobněji diskutováno ani ekonomické ani bibliometrické hledisko, a spíše předloží případovou studii praktického řešení možnosti uplatnění této politiky na vybrané vysoké škole v ČR.

2. Open Access

Open Access (Otevřený přístup) představuje politiku volného přístupu k publikovaným recenzovaným výsledkům VaV v prostředí internetu. Základní zásady Open Access byly definované v roce 2002 Budapeštskou iniciativou². Politika je založena na myšlence, že odstranění bariér v přístupu k odborným článkům by mělo vést k rychlejší komunikaci výsledků vědy a výzkumu a zvýšení dostupnosti výsledků nejnovějšího výzkumu pro vědeckovýzkumné a výukové účely [Open Society Institute, 2010]. Jedním z hlavních důvodů pro rychlý vzestup této politiky je v posledních letech velmi rychlé navyšování kvantity odborných a recenzovaných zdrojů v jednotlivých oborech a jim zcela neodpovídající finanční možnosti univerzit, respektive univerzitních knihoven, na akvizici přístupu k příslušným elektronickým zdrojům.

Od svého vyhlášení byla Budapeštská iniciativa přijata a podepsána více než pěti tisíci jednotlivci a pěti sty organizacemi z celého světa (říjen 2010) a iniciovala další konkrétněji zaměřené aktivity v této oblasti. V následujících letech publikovaly své iniciativy i níže uvedené organizace [Open Society Institute, 2010]:

¹ Anglický výraz „Open Access“ se do českého jazyka často překládá jako „Otevřený přístup“. Tento český výraz však není nijak ustálený a v praxi spíše stále převažuje výraz anglický. S ohledem na zahraniční literaturu a vzhledem ke skutečnosti, že i na většině zahraničních neanglicky mluvících univerzit se využívá anglický termín, považuje jej autorka za nepsanou mezinárodní konvenci a v textu se bude držet výrazu „Open Access“.

² <http://www.soros.org/openaccess/read.shtml>

- Světové organizace
 - Iniciativa OECD³
 - Iniciativa Spojených Národů⁴
- Knihovnické organizace
 - Iniciativa ALA⁵
 - Iniciativa IFLA⁶
- Akademické a vědeckovýzkumné instituce
 - Prohlášení o Open Access publikování z Bethesdy⁷
 - Berlínská deklarace⁸
 - Iniciativa European University Association (EUA)⁹

Nejvýznamnějšími z nich, často označované jako „BBB“, jsou tři iniciativy: Budapeštská iniciativa, Prohlášení o Open Access publikování z Bethesdy a Berlínská deklarace. Lze je označit za současný základní pilíř hnutí Open Access ve vědě a výzkumu ve světě.

2.1. Definice Open Access

Publikací v režimu Open Access je takové dílo, které splňuje následující kritéria [Bethesda Statement on Open Access Publishing, 2003, autorský překlad a výtah]:

- a) Autor a držitel autorských práv garantují všem uživatelům volný, neomezený a trvalý přístup, oprávnění využívat, kopírovat, distribuovat a zveřejňovat uvedené dílo a stejně tak i díla z něj odvozená, v elektronické podobě a k jakýmkoli účelům, za předpokladu, že dílo je adekvátně ocitováno a autorovi je přiznáno jeho autorství.
- b) Kompletní verze díla, včetně jeho příloh a oprávnění k Open Access publikování, je v odpovídajícím formátu ihned po publikování uložena alespoň v jednom repozitáři, provozovaném akademickou institucí, vědeckou společností, vládní agenturou, nebo jinou organizací, která podporuje Open Access publikování, neomezenou distribuci, interoperabilitu a dlouhodobé uchování dokumentů.

Dle uvedených definic se Open Access publikování v praxi uplatňuje dvěma způsoby:

- Publikování v Open Access časopisech

³ Organization for Economic Co-operation and Development / Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
http://www.oecd.org/document/0,2340,en_2649_34487_25998799_1_1_1_1,00.html

⁴ http://www.itu.int/wsis/documents/doc_single-en-1161.asp
http://www.itu.int/wsis/documents/doc_single-en-1160.asp

⁵ American Library Association / Americká knihovnická asociace
<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/principlesstrategies.cfm>

⁶ International Federation of Library Associations and Institutions / Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí
<http://www.ifla.org/V/cdoc/open-access04.html>

⁷ <http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>

⁸ <http://oa.mpg.de/lang/en-uk/berlin-prozess/berliner-erklarung/>

⁹ <http://www.eua.be/eua-work-and-policy-area/eua-policy-position-and-political-declarations.aspx>

Jedná se o recenzované časopisy, jejichž obsah je volně dostupný pod licencemi Creative Commons¹⁰. Vydavatelé ponechávají autorovi jeho majetková autorská práva, respektive copyright, a články zveřejňují jen na základě licenční smlouvy. Autor má tak možnost text ve stejné nebo i upravené podobě znovu publikovat. Finanční ztrátu na pokrytí publikačních nákladů, která zde oproti poskytování placeného přístupu k obsahu vzniká, nahrazují vydavatelé alternativními způsoby financování. Často využívají možnosti financování skrze třetí strany – granty či sponzorské dary. Ovšem v případě, že tyto zdroje nejsou k dispozici, přenáší finanční zátěž na autora, respektive jeho instituci nebo grant. Uhrazení nákladů spojených s publikováním textu se tím přesouvá před samotný proces publikování, spíše, než by vydavatelé čekali na zaplacení tohoto procesu prostřednictvím předplatného knihovny nebo univerzity [Open Society Institute, 2010; SHERPA/RoMEO, c2006-2010b]. Registr Open Access časopisů je k dispozici na webových stránkách projektu Directory od Open Access Journals (DOAJ)¹¹. K říjnu 2010 registruje DOAJ přes 5 500 odborných a recenzovaných časopisů a celkem přes 471 000 článků. Registr též poskytuje centrální fulltextové prohledávání obsahu registrovaných periodik.

- Autoarchivací publikovaných článků

Budapeštská iniciativa definuje autoarchivaci na úrovni článků, publikovaných v odborných recenzovaných periodikách. Naopak Berlínská deklarace již definici uvádí obecně, bez omezení typu publikace. Dle původního záměru je však Open Access cílen na zprostředkování volného přístupu k recenzovaným textům, což vedle článků v periodikách může zahrnovat např. i konferenční příspěvky nebo součásti odborné knihy. V praxi se ovšem tato iniciativa prozatím rozvíjí v oblasti časopisecké literatury a této praxi se bude držet i tato práce.

Autoři článků mohou, dle politiky daného vydavatele, svůj článek (respektive určitou jeho podobu) volně zveřejňovat. Nejčastější praxí je ukládání článků do archivů nebo repozitářů provozovaných na jednotlivých univerzitách nebo výzkumných organizacích (tzv. institucionální repozitáře). Vedle institucionálních repozitářů existují i repozitáře oborové, které archivují a zpřístupňují texty z jednotlivých oborů. Řada těchto tzv. předmětových repozitářů bývá také provozována na významných univerzitách nebo výzkumných institucích. V obou případech je podstatné dodržovat určité technické standardy, které umožní sdílení metadat a tím i unifikované prohledávání více repozitářů zároveň. Registr Open Access repozitářů je k dispozici na webových stránkách projektu Directory od Open Access Repositories (DOAR)¹² nebo projektu Registry of Open Access Repositories (ROAR)¹³. Systém DOAR k říjnu 2010 registruje téměř 1 800 repozitářů a projekt ROAR ještě o cca 200 více, téměř 2 000. Obdobně jako registr DOAJ, i DOAR poskytuje možnost fulltextového prohledávání všech registrovaných repozitářů.

¹⁰ <http://creativecommons.org/>
<http://www.creativecommons.cz/>

¹¹ <http://www.doaj.org/>

¹² <http://www.opendoar.org/>

¹³ <http://roar.eprints.org/>

2.2. Tvorba institucionální Open Access politiky

Peter Suber [SUBER, 2009] definuje osmnáct základních bodů, které je nutné v případě implementace Open Access politiky univerzit nebo grantových agentur identifikovat a diskutovat. Přestože je rozděluje na témata aplikovatelná pro grantové agentury a navazující témata pro univerzity, dle názoru autorky je možné je sloučit či případně seskupit jiným způsobem. Dle tohoto zdroje je v případě implementace Open Access politiky v prostředí české univerzity nutné diskutovat následující základní kritéria:

- Vytvoření institucionálního repozitáře nebo vyžadování publikování v Open Access časopisech?

V tomto případě je výhodnější akceptovat model vytvoření institucionálního repozitáře. Představuje mnohem menší změnu v dosavadní publikační a komunikační praxi autorů odborných prací a disponuje tak mnohem vyšším potenciálem pro přijetí akademickými a výzkumnými pracovníky univerzity. Oproti změně publikační strategie na Open Access časopisy představuje tento model pouze potenciální přidanou hodnotu k již existující praxi. Jeho případný neúspěch či déle trávající implementace není výraznou překážkou v pokračování dosavadního standardu vědecké a výzkumné činnosti, jejich výstupů a hodnocení.

Režim výlučného publikování v režimu Open Access přináší sice teoretické výhody vyplývající z odlišné politiky zacházení s autorskými majetkovými právy, ovšem na rozdíl od implementace repozitáře není tento model ještě exkluzivně ve světě praktikován a s ohledem na metodiku hodnocení VaV v ČR jej není možné prozatím vyžadovat.

Z tohoto důvodu považuje autorka za adekvátní se v následujícím textu věnovat výhradně implementaci institucionálního repozitáře jako v českých podmínkách nejsnazšího způsobu propagace modelu Open Access.

- Implementace politiky Open Access na povinné nebo dobrovolné bázi?
- Které repozitáře nad rámec institucionálního repozitáře upřednostňovat a propagovat?
- Které verze publikací vyžadovat pro autoarchivaci?
- Jaké typy publikací vyžadovat k autoarchivaci?
- Jakým způsobem definovat výjimky v případě, že je autoarchivace v instituci vyžadována povinně?
- V jakém časovém horizontu vyžadovat texty k autoarchivaci?
- Jaké vyžadovat sankce při nedodržení politiky?
- Zpřístupnit obsah repozitáře veřejně nebo jej uzavřít akademické komunitě?
- Kdo bude texty do repozitáře ukládat?
- Návrh Open Access politiky a workflow.

2.3. Autorskoprávní problematika autoarchivace

Z autorskoprávního hlediska je autoarchivace umožněna zejména z důvodu přizpůsobení politiky vydavatelů recenzovaných periodik modelu Open Access. Vydavatelé již nadále nevyžadují od autorů exkluzivní právo na vydání článku, nýbrž jim naopak jejich majetková práva na dílo ponechají a

umožňují jim tím některou verzi textu uložit v repozitáři nebo ji dále jinak znovu využít. Dle registru vydavatelů a jejich licenčních podmínek Sherpa/RoMEO¹⁴, je zde k říjnu 2010 registrováno 794 vydavatelů z celého světa. 37% z nich umožňuje archivovat preprint (v definici preprintu často zaznávají rozpory¹⁵ – uvádí se, že jde o autorskou verzi článku před recenzním řízením, nebo také o verzi textu po recenzním řízení a zapracování úprav, před vydavatelským formátováním; v kontextu Sherpa/RoMEO bude v tomto textu využit první uvedený výklad), 47% vydavatelů podporuje autoarchivaci postprintu (v kontextu Sherpa/RoMEO: verze článku po zapracování připomínek z recenzního řízení) a 25% vydavatelskou PDF verzi (konečná otištěná verze článku). Téměř 38% registrovaných vydavatelů nepodporuje autoarchivaci vůbec, nebo ji povoluje za výjimečných podmínek. Vydavatelů, kteří autoarchivaci jakýmkoli způsobem podporují, je 493. Z nich 60% umožňuje archivovat preprint, 76% postprint a 40% vydavatelské PDF. Většina vydavatelů umožňuje uchovávat více než jednu verzi, proto tyto údaje není možné nijak dále porovnat. Uvedené údaje shrnuje následující tabulka (tabulka č. 1):

Registrovaní vydavatelé v systému Sherpa/RoMEO (10/2010)				
Celkem	Preprint	Postprint	Vydavatelská PDF verze	Nepodporují autoarchivaci
794	296	376	196	301
	37,28%	47,36%	24,69%	37,91%
Vydavatelé umožňující autoarchivaci (10/2010)				
Celkem	Preprint	Postprint	Vydavatelská PDF verze	
493	296	376	196	
	60,04%	76,27%	39,76%	

Tabulka č. 1 – Analýza možnosti autoarchivace článků vydavatelů registrovaných v systému Sherpa/RoMEO.

Problémem českého prostředí je skutečnost, že registr Sherpa/RoMEO neviduje mnoho českých vydavatelů odborných recenzovaných periodik. Ilustrativním příkladem může být porovnání titulů uvedených na *Seznamu recenzovaných neimpaktovaných časopisů (periodik) vydávaných v České republice*¹⁶ rady vlády pro výzkum, vývoj a inovace (dále jen RVVI) s registry DOAJ a Sherpa/RoMEO. Zaměříme-li se pouze na periodika z technických oborů (selektovaná na základě kategorizace CEP - "Centrální evidence projektů výzkumu, experimentálního vývoje a inovací"¹⁷), z devadesáti titulů jsou čtyři periodika zahrnutá v registru Sherpa/RoMEO a osm titulů je registrovaných v systému DOAJ.

3. Metodika analýzy publikační činnosti

Primárním cílem institucionálního repozitáře by mělo být zpřístupnění a zveřejnění odborných recenzovaných publikací, které přinášejí informace o výsledcích vědecké a výzkumné činnosti ČVUT. Dle uvedené definice Open Access (kapitola 2.1) je ukládání do repozitářů zaměřeno primárně na články, publikované v odborném recenzovaném periodiku. Kritériem odbornosti periodika v českém

¹⁴ <http://www.sherpa.ac.uk/romeo/>

¹⁵ <http://www.sherpa.ac.uk/romeoinfo.html#colours>

¹⁶ <http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=495942>

¹⁷ <http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=1374>

prostředí je jeho zařazení do některého zdroje pro národní hodnocení VaV: Web of Science (WoS)¹⁸, SCOPUS¹⁹, ERIH (pro humanitní a společenské vědy)²⁰ a již zmíněný Seznam recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v ČR.

V rámci této charakteristiky bude prvotní analýza publikační činnosti, popsaná v této práci, směřována na odborná recenzovaná periodika, excerpována uvedenými zdroji. Tyto zdroje představují stěžejní množinu odborné publikační činnosti výsledků VaV na ČVUT. Analýza by měla sloužit jako prvotní podklad pro definování Open Access politiky na ČVUT (kapitola 2.2) a rozhodnutí o dalším postupu využití repozitáře. Navazující etapy pak mohou být zaměřeny na analyzování ostatních nerecenzovaných periodik, ve kterých ČVUT publikuje, dále konferenčních sborníků a ostatních typů publikací.

Analýza publikační činnosti byla vypracována na základě publikovaných výsledků za posledních pět let, tj. za období let 2005 – 2009 včetně. Specifikace období byla ovlivněna skutečností, že dle metodiky RVVI jsou v rámci národního hodnocení VaV evaluovány právě výsledky, publikované vždy za posledních pět let, tedy v roce 2010 z uvedeného časového rozmezí.

Podklady pro zpracování analýzy byly získány z interního registru publikační činnosti pro hodnocení VaV na ČVUT²¹. Výstup obsahoval údaje o veškeré publikační činnosti ČVUT typu „článek v časopise“ za uvedené období bez ohledu na typ a kategorii periodika a skutečnosti, zda se jedná o výsledek hodnocený RVVI. Podrobnější údaje k jednotlivým titulům byly k dispozici v příslušných sloupcích. Seznam obsahoval následující údaje:

- ISSN
- Název periodika
- Název vydavatele
- Zahrnutí periodika v databázi Web of Science
- Impakt Faktor
- Zahrnutí periodika v databázi Scopus
- Zahrnutí periodika na Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik ČR
- Počet publikovaných článků v daném periodiku za příslušné období

Před samotnou analýzou byly záznamy deduplikovány, v případě koexistence tištěné a elektronické verze jednoho periodika byly sloučené pod ISSN tištěné verze. Současně byly všechny tituly dle ISSN konfrontovány oproti registru Sherpa/RoMEO a byla zjištěna politika jednotlivých titulů z hlediska možnosti autoarchivace publikovaných článků. Zde je nutné poznamenat, že v obecné rovině se často hovoří o politice jednotlivých vydavatelů, nikoli titulů periodik, a tedy by se zdálo být dostačující analyzovat pouze politiky vydavatelů. Ovšem ne vždy vydavatelé aplikují stejnou politiku vůči všem jimi vydávaným titulům. Současně se jako nejobektivnější strategie nabízí porovnávat takové entity, které jsou napříč oběma systémy jednoznačně identifikovatelné. Tomuto požadavku nejvíce odpovídá

¹⁸ <http://www.isiknowledge.com>

¹⁹ <http://www.scopus.com>

²⁰ <http://www.esf.org/research-areas/humanities/erih-european-reference-index-for-the-humanities.html>

²¹ <http://www.vvvs.cvut.cz>

identifikátor ISSN. Z těchto důvodů tedy autorka přistoupila k manuálnímu porovnání celé sady výstupu oproti registru Sherpa /RoMEO dle ISSN. Výsledky této fáze jsou popsány v kapitole 4.

Výsledky prokázaly poměrně vysoké procento titulů nezařazených v registru Sherpa/RoMEO. Přestože pro tyto tituly není možné definovat konkrétní politiku, je možné postoj vydavatele odhadnout podle informací, uvedených na webových stránkách příslušného periodika. Všechny klíčové databáze a seznamy pro hodnocení VaV v ČR vyžadují, aby vydavatelé poskytovali alespoň základní informace o periodiku na svých webových stránkách. Z tohoto důvodu bylo možné předpokládat, že většina titulů bude mít snadno dohledatelné webové stránky a bude snadné z nich získat informace o rozsahu zveřejnění jeho obsahu. V této fázi byla analýza zaměřena už jen na tituly hodnocené RVVI. Jejich výsledky jsou popsány v kapitole 4.1.1.

4. Analýza publikační činnosti ČVUT

Za uvedené období bylo na ČVUT publikováno 11 309 článků v 1 400 unikátních periodikách. Z toho 8 748 článků bylo publikováno v 885 periodikách, které jsou dle metodiky RVVI²² zahrnuté do národního hodnocení VaV. Zbývajících 2 561 článků bylo publikováno v periodikách populárně naučných nebo z jiného důvodu nehodnocených. Z celkového objemu publikovaných textů je 4 085 článků publikováno v českých titulech. Zajímavé je, že v českých titulech hodnocených RVVI je v průměrné míře publikováno 15,35 textů na periodikum, v nehodnocených titulech je to až o polovinu méně, jen 7,4 (tento údaj je zde uveden pouze pro zajímavost, na následující analýzu tyto údaje nejsou důležité). Česká periodika jsou taková, která jsou registrována v Českém národním středisku ISSN²³. Přehledněji jsou uvedené údaje shrnuté v následující tabulce a grafu (tabulka č. 2, graf č. 1).

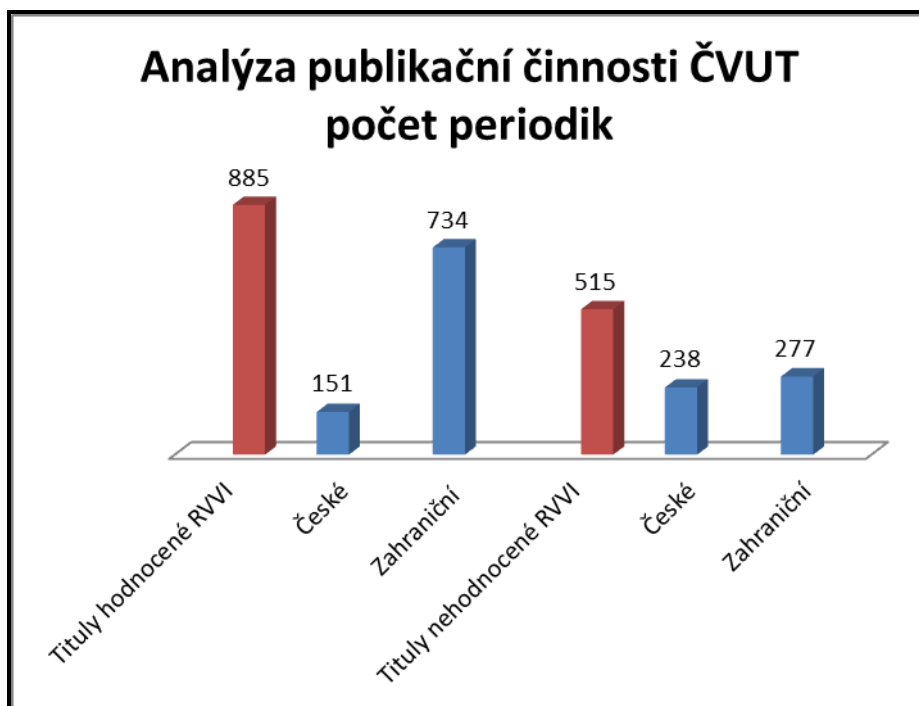
Zmíněných 1 400 titulů periodik, respektive 885 titulů hodnocených RVVI a jim příslušný počet článků tvořily základ pro následující analýzu.

	Počet titulů periodik	Počet článků	Počet článků na periodikum
Celkem unikátních titulů periodik	1 400	11 309	8,08
Tituly hodnocené RVVI	885	8 748	9,88
- Česká periodika	151	2 318	15,35
- Zahraniční periodika	734	6 430	8,76
Tituly nehodnocené RVVI	515	2 561	4,97
- Česká periodika	238	1 771	7,44
- Zahraniční periodika	277	790	2,85

Tabulka č. 2 – Publikační činnost ČVUT v periodických publikacích za období 2005 – 2009.

²² <http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=566918>

²³ <http://techlib.cz/cs/295-issn>

Graf č. 1 – Publikační činnost ČVUT v periodických publikacích za období 2005 – 2009.

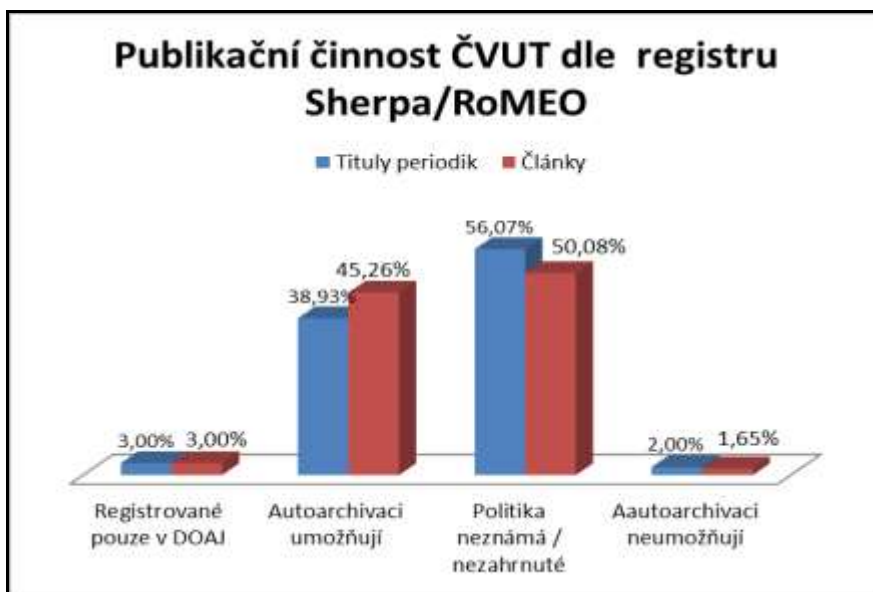
4.1. *Analýza publikační činnosti ČVUT z hlediska autoarchivace*

Následující analýza by měla poukázat na skutečnost, jaké politiky zaujímají vydavatelé uvedených periodik k možnosti autoarchivace publikovaných článků a k jejich potenciálnímu ukládání do institucionálního repozitáře. Analýza byla vytvořena konfrontováním jednotlivých titulů periodik oproti registru Sherpa/RoMEO. Vzhledem ke skutečnosti, že tato práce si klade za cíl pouze zjistit, zda v prostředí ČVUT existuje potenciál pro implementaci institucionálního repozitáře jako úložiště odborných textů, publikovaných členy jeho akademické obce, jsou zde uvedené výsledky pro přehlednost sloučené a nerozlišují, které verze textu vydavatelé umožňují k autoarchivaci.

Výsledky znázorňuje tabulka č. 3 a graf č. 2.

	Počet titulů periodik	Počet článků
Celkem unikátních titulů periodik	1 400	11 309
Registrované pouze v DOAJ	42	339
Umožňují uchovávat některou verzi	545	5 119
Politika není známa nebo nejsou zahrnuté	785	5 664
- z toho české	372	3 753
- z toho zahraniční	413	1 911
Autoarchivaci neumožňují	28	187

Tabulka č. 3 – Publikační činnost ČVUT v období 2005 – 2009 z hlediska potenciálu autoarchivace.

Graf č. 2 – Publikační činnost ČVUT dle politik jednotlivých vydavatelů v registru Sherpa/RoMEO.

Z uvedených grafických znázornění je patrné, že významné procento uvedených titulů periodik autoarchivaci některého textu (preprint, postprint, vydavatelské PDF) umožňuje. S nejvyšším procentuálním podílem jsou zde ovšem zastoupeny tituly a vydavatelé, jejichž politika vůči Open Access není známá nebo tyto tituly nejsou v registru Sherpa/RoMEO zahrnuté. V souhrnu se jedná o 370 českých a 415 zahraničních periodik (viz tabulka č. 3). Nezveřejnění politiky nebo nezahrnutí periodika do registru ovšem neznamená, že by daný titul nebo vydavatel autoarchivaci zcela vylučoval. Registr Sherpa/RoMEO indexuje výhradně recenzovaná periodika, proto je pravděpodobné, že řada vydavatelů nerecenzovaných periodik zde zařazena být vůbec nemůže a dále je pravděpodobné, že řada vydavatelů s touto iniciativou není vůbec seznámena.

Z grafu je též patrné mírné zastoupení skupiny periodik, která nejsou v Sherpa/RoMEO registrována, avšak jsou zahrnuta v registru DOAJ. To znamená, že svůj obsah poskytují automaticky v režimu Open Access a lze tedy předpokládat, že autoarchivaci po dohodě umožní. Nejméně zastoupenou, ovšem z hlediska politiky významnou skupinou, je ta, která autoarchivaci nepodporuje. V celkovém objemu publikací se ovšem jedná o velmi zanedbatelné procento, které vytvoření a provozování institucionálního repozitáře nezabraňuje. Tato skutečnost pouze předurčuje existenci skupiny záznamů, která by potenciálně v rámci politiky Open Access podléhala určitému individuálnímu režimu.

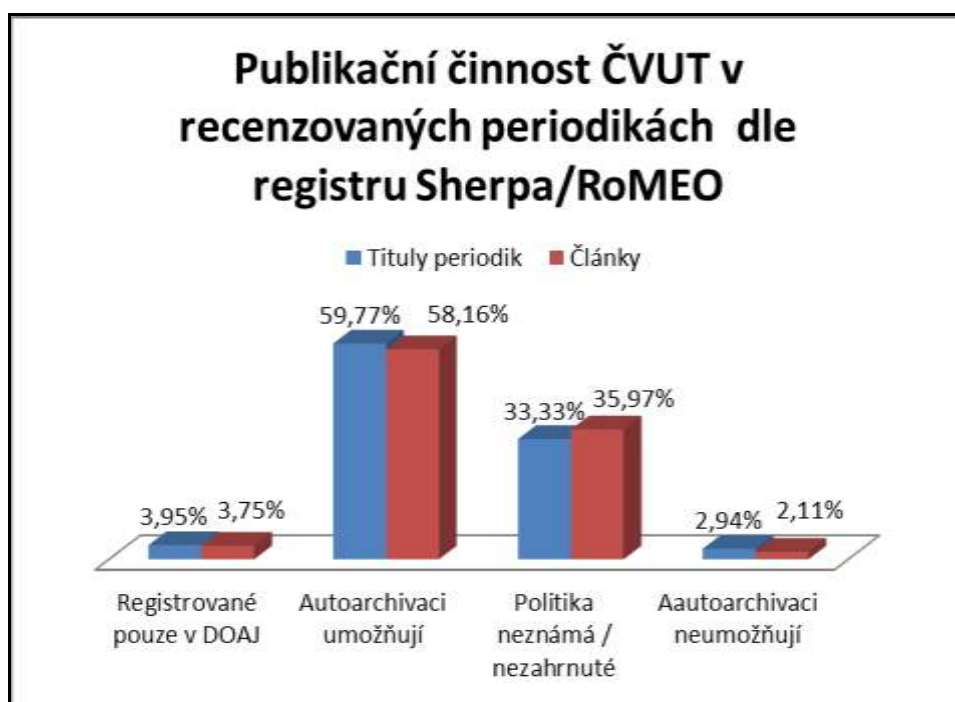
4.1.1. Analýza recenzovaných publikací ČVUT

S ohledem na metodiku analýzy publikační činnosti (kapitola 3) budou následující části práce zaměřené výhradně na texty publikované v recenzovaných zdrojích. Analýza opět vychází z údajů z let 2005 – 2009 včetně. Následující tabulka (tabulka č. 4; analogicky tabulce č. 3) podrobněji sleduje recenzovaná periodika. Je patrné, že v této množině titulů převažují periodika, jejichž vydavatelé autoarchivaci některé verze textu umožňují. Druhou nejpočetnější množinou výsledků jsou články publikované v titulech nezahrnutých v registru Sherpa/RoMEO.

	Počet titulů periodik	Počet článků
Celkem unikátních titulů periodik	885	8 748
Registrované pouze v DOAJ	35	328
Umožňují uchovávat některou verzi	529	5 088
Politika není známa nebo nejsou zahrnuté	295	3 147
- z toho české	135	1 983
- z toho zahraniční	160	1 164
Autoarchivaci neumožňují	26	185

Tabulka č. 4 - Publikační činnost ČVUT v recenzovaných periodikách v období 2005 – 2009 z hlediska potenciálu autoarchivace.

Grafické znázornění těchto údajů (graf č. 3) ukazuje, že oproti analýze celkové publikační činnosti ČVUT se zde znatelně zvýšil poměr titulů, jejichž vydavatelé autoarchivaci umožňují a naopak se o podobnou hodnotu snížil poměr titulů nezahrnutých v registru Sherpa/RoMEO. Tato skutečnost jen potvrzuje tvrzení, že Sherpa/RoMEO excerpuje výhradně odborná recenzovaná periodika.

Graf č. 3 – Publikační činnost ČVUT v recenzovaných periodikách dle politik jednotlivých vydavatelů v registru Sherpa/RoMEO.

Určitý podíl titulů zahrnutých v registru DOAJ a titulů, jejichž vydavatelé autoarchivaci nepodporují kopíruje obdobný trend jako v případě celkové publikační činnosti. Ovšem jejich podíl je velmi malý a pro následující analýzu tyto skupiny nemají výrazný význam.

Na základě uvedených údajů lze konstatovat, že cca 60% veškeré publikační činnosti ČVUT, hodnocené RVVI, je možné v institucionálním repozitáři bez jakýchkoli omezení ihned uchovávat. Jak již bylo uvedeno výše, vydavatelé titulů, které nejsou v registru zahrnuté nebo nemají přidělený status (zde 33,33% periodik, respektive 35,97% publikovaných článků), stále mohou autoarchivaci umožňovat. Jejich průzkumem se zabývá následující text.

4.1.2. Analýza recenzovaných publikací ČVUT nehodnocených v Sherpa/RoMEO

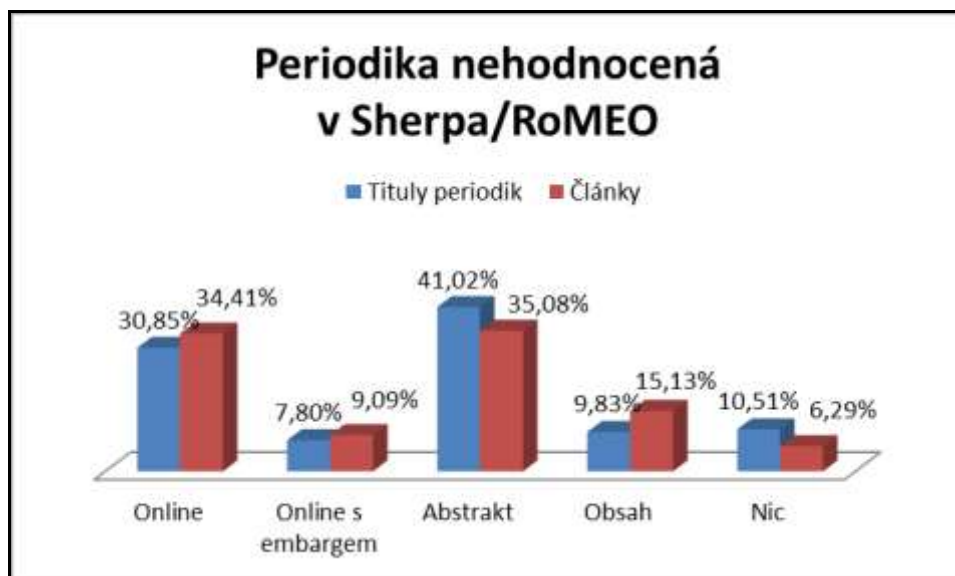
Výsledky průzkumu volné online dostupnosti obsahu periodik nezařazených v registru Sherpa/RoMEO jsou znázorněny v tabulce č. 5. a grafu č. 4. a č. 5. Poněkud překvapivým výsledkem je poměrně vysoký podíl periodik, která jsou dostupná online²⁴, popřípadě s určitým časovým embargem. Z celkového počtu 295 titulů a 3 147 článků je 30,85% titulů, respektive 34,41% článků dostupných volně online a 7,80% titulů, respektive 9,09% článků je dostupných s časovým odstupem.

	Česká periodika		Zahraniční periodika		Souhrn	
	Tituly periodik	Články	Tituly periodik	Články	Tituly periodik	Články
Periodika nezahrnutá/nehodnocená v Sherpa/RoMEO	135	1 983	160	1164	295	3 147
Online	45	755	46	328	91	1 083
Online s embargem	16	209	7	77	23	286
Abstrakt	36	478	85	626	121	1 104
Obsah	21	402	8	74	29	476
Nic	17	139	14	59	31	198

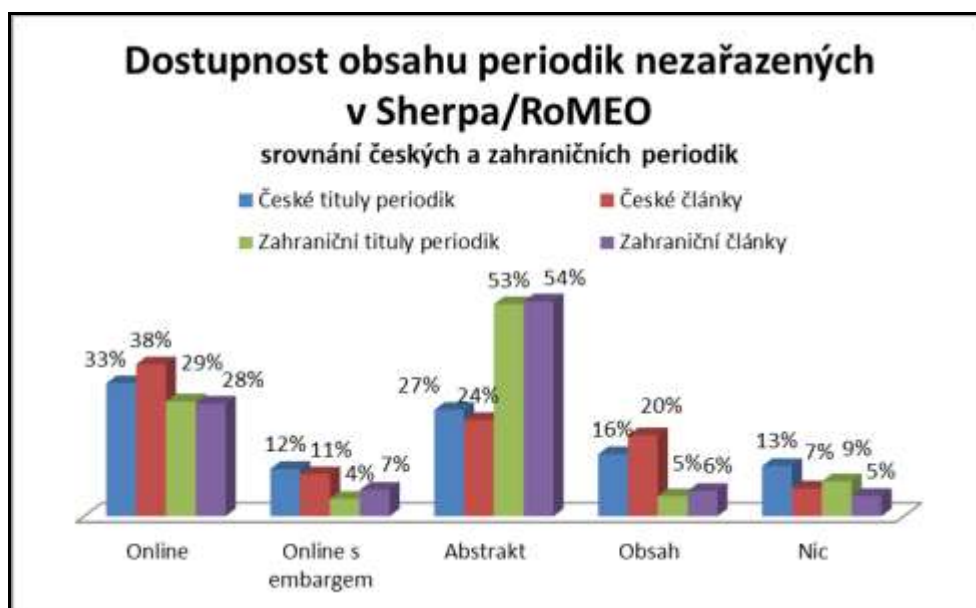
Tabulka č. 5 – Výsledky průzkumu online dostupnosti obsahu periodik, nezařazených v registru Sherpa/RoMEO.

Tato informace může být klíčová pro potenciální vyjednávání s danými vydavateli o možnosti zařazení těchto textů do repozitáře. Lze předpokládat, že pokud jsou články dostupné online již od okamžiku jejich publikování, je pravděpodobné, že vydavatel jejich autoarchivaci, alespoň pro potřeby institucionálního repozitáře, umožní.

²⁴ „Online“ dostupnost periodika v tomto textu znamená volnou online dostupnost plných textů článků. Stejný význam má výraz „Online“ / „Online s embargem“ v tabulce č. 5 a v grafech č. 4 a č. 5. Parametr „Obsah“ v uvedených vyobrazeních značí dostupnost pouze obsahu (angl. Tables of Content) jednotlivých čísel periodik.

Graf č. 4 – Procentuální znázornění dostupnosti obsahu periodik, nezařazených v registru Sherpa/RoMEO.

Graf č. 5 – Porovnání online dostupnosti českých a zahraničních periodik, nezařazených v registru Sherpa/RoMEO.

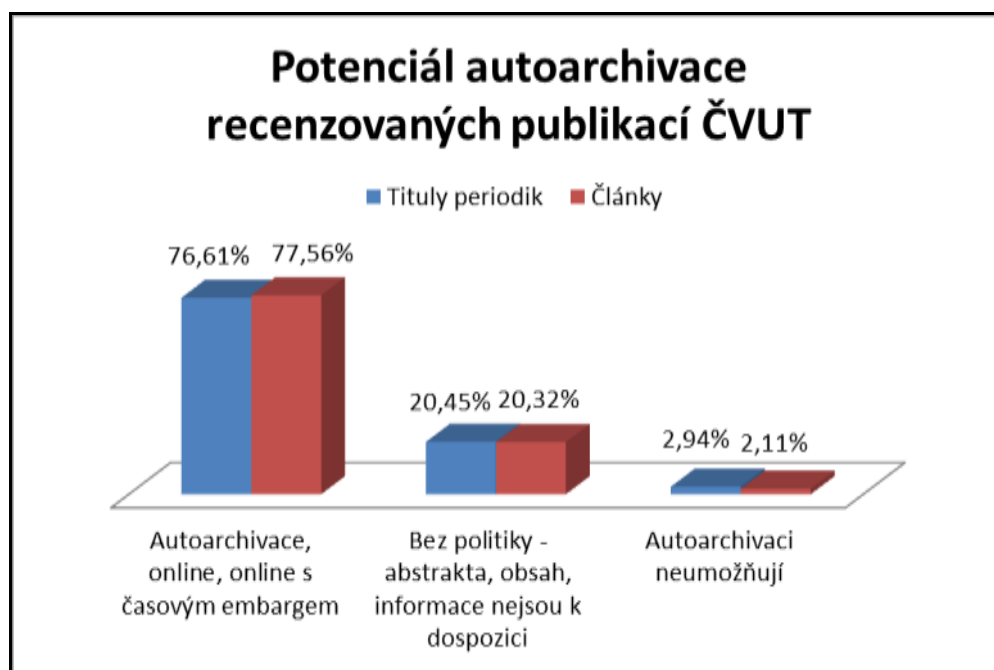
4.2. *Potenciál autoarchivace recenzovaných publikací ČVUT*

Výše získaná data o přístupnosti periodik nezařazených v registru Sherpa/RoMEO lze nyní dosadit do původního schématu celkové publikační činnosti ČVUT v recenzovaných zdrojích (kapitola 4.1.1). Tituly, které jsou dostupné online, sloučíme s tituly registrovanými v DOAJ. V obou případech se jedná o stejný způsob přístupu a stejný rozsah zpřístupnění obsahu periodika. Do této množiny je možné

zařadit i periodika, na zveřejnění jejichž obsahu je uvaleno časové embargo. Lhůta embargo je odlišná napříč vydavateli a periodiky, nelze ji tedy nijak blíže specifikovat. Po jejím uplynutí jsou však plné texty příspěvků zpřístupňovány volně a ve stejném režimu jako v případě zcela volně dostupných titulů.

Konečné zobecněné výsledky zpracované analýzy znázorňuje graf č. 6. Oproti předchozím dílčím výsledkům tento graf vyjadřuje tři základní přístupy vydavatelů k obsahu jejich periodik.

1. Vydavatel podporuje autoarchivaci (dle Sherpa/RoMEO), je registrovaný v systému DOAJ, poskytuje plný text online (bez registrace v DOAJ), nebo poskytuje volný text online s jistým časovým embargem.
2. Periodikum není registrované v Sherpa/RoMEO a na svých webových stránkách zveřejňuje jen obsah jednotlivých čísel, či abstrakta článků, popřípadě se bližší informace nepodařilo dohledat.
3. Vydavatel autoarchivaci nepodporuje.

Graf č. 6 – Shrnutí potenciálu autoarchivace recenzovaných publikací ČVUT.

První množina periodik představuje celkový poměr publikací ČVUT, které lze buď bez omezení, popřípadě na základě jednání s vydavatelem, ukládat do repozitáře. Druhá množina výsledků stále představuje periodika, jejichž vydavatel neposkytuje dostatečné informace, a existuje zde určitý potenciál, že na základě komunikace s vydavatelem bude možné tyto výstupy také archivovat. Pro poslední množinu výsledků, jak již bylo uvedeno výše, bude nutné při formulování politiky pro implementaci a provoz repozitáře přijmout speciální režim.

5. Závěr

Předkládaná práce prokázala reálný vysoký potenciál naplnění institucionálního repozitáře na ČVUT z hlediska přístupu třetích stran k této problematice. Analýza poukázala na překvapivě vysoké procento prací, které je potenciálně možné v repozitáři archivovat. Praktický úspěch bude ovšem záviset na individuální institucionální politice a ochotě vedení univerzity i samotných autorů autoarchivaci podporovat a praktikovat. V současné situaci, kdy autoři sami, popřípadě prostřednictvím svých kateder či ústavů, již záznamy o své publikační činnosti do centrálního registru ukládají, není dle názoru autorky potenciálně formulovaný požadavek na ukládání i plného textu velký zásah do stávající praxe. Z technického hlediska není přidání funkce odevzdávání plného textu do stávajícího workflow problematický, tak tedy nejpodstatnějším krokem bude formulace a propagace institucionální Open Access politiky.

Publikace v odborných periodikách představují na ČVUT přibližně jednu pětinu celkového objemu publikační činnosti. Další velmi významnou skupinou publikací jsou příspěvky v konferenčních materiálech. Tyto publikace také bývají dostupné online, ovšem jejich objem představuje přibližně polovinu celkové publikační činnosti ČVUT, proto pro tento typ publikací není možné obdobnou analýzu zpracovat. Autorka se však domnívá, že v případě kladného přijetí modelu archivace článků z periodik je pravděpodobné, že samotní autoři budou vyžadovat podobný režim i pro konferenční materiály. V tomto případě pak bude nutné posuzovat možnost archivace pro každou konferenci individuálně.

Konferenční příspěvky tedy tvoří další množinu potenciálních typů publikací, určených k archivaci. Vedle těchto typů je dále možné zaměřit se například na výukové materiály, prezentace, a popřípadě i studentské práce. Pro úplnost je zde nutné dodat, že zahrnutí vysokoškolských kvalifikačních prací do repozitáře je na ČVUT již několik let připravováno, ovšem prozatím je stále realizováno jen ve zkušebním provozu.

Analýza tedy prokázala, že ČVUT má potenciál zapojit se do celosvětového trendu provozu institucionálního repozitáře. Vzhledem k rozvinuté infrastruktuře repozitářů ve světě zde existuje též vysoký potenciál implementace takových standardů, které by zaručily možnost interoperability s již existujícími světovými systémy a rychlou integraci do této existující světové komunity.

Seznam vyobrazení

Tabulka č. 1 – Analýza možnosti autoarchivace článků vydavatelů registrovaných v systému Sherpa/RoMEO.....	6
Tabulka č. 2 – Publikační činnost ČVUT v periodických publikacích za období 2005 - 2009	8
Graf č. 1 – Publikační činnost ČVUT v periodických publikacích za období 2005 – 2009.....	9
Tabulka č. 3 – Publikační činnost ČVUT v období 2005 – 2009 z hlediska potenciálu autoarchivace.....	9
Graf č. 2 – Publikační činnost ČVUT dle politik jednotlivých vydavatelů v registru Sherpa/RoMEO	10
Tabulka č. 4 - Publikační činnost ČVUT v recenzovaných periodikách v období 2005 – 2009 z hlediska potenciálu autoarchivace	11
Graf č. 3 – Publikační činnost ČVUT v recenzovaných periodikách dle politik jednotlivých vydavatelů v registru Sherpa/RoMEO.....	11
Tabulka č. 5 – Výsledky průzkumu online dostupnosti obsahu periodik, nezařazených v registru Sherpa/RoMEO.....	12
Graf č. 4 – Procentuální znázornění dostupnosti obsahu periodik, nezařazených v registru Sherpa/RoMEO.....	13
Graf č. 5 – Porovnání online dostupnosti českých a zahraničních periodik, nezařazených v registru Sherpa/RoMEO.....	13
Graf č. 6 – Shrnutí potenciálu autoarchivace recenzovaných publikací ČVUT.....	14

Seznam informačních zdrojů

Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities [online]. Berlín, 2003 [cit. 2010-10-08]. Dostupný z WWW: <<http://oa.mpg.de/lang/en-uk/berlin-prozess/berliner-erklarung>>.

Bethesda Statement on Open Access Publishing [online]. Bethesda, 2003 [cit. 2010-10-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>>.

Creative Commons [online]. [2010-10-09]. Dostupné z WWW: <<http://creativecommons.org/>>.

Česko. Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským (autorský zákon) [online] 2007 [cit. 2010-10-09]. Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/docs/autZak/Zakon121_2000plne.doc>.

DOAJ - Directory of Open Access Journals [online]. Lund (SE) : Lund University Libraries, 2010 [cit. 2010-10-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.doaj.org/>>.

ISI Web of Knowledge [online]. Thomson Reuters, c2010 [cit. 2010-10-09]. Dostupný pro předplatitele z www: <<http://www.isiknowledge.com>>.

ISSN [online]. Česko : Národní technická knihovna, 2010 [cit. 2010-10-10]. Dostupný z WWW: <<http://techlib.cz/cs/295-issn>>.

Metodika hodnocení výsledků výzkumných organizací a hodnocení výsledků ukončených programů [online]. Rada pro výzkum, vývoj a inovace, c2010 [cit. 2010-10-09]. Dostupný z www: <<http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=566918>>.

Open DOAR - The Directory of Open Access Repositories [online]. Nottingham (UK) : ,University of Nottingham, Last updated 2010 [cit. 2010-10-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.opendoar.org>>.

Open Society Institute. *Open Society Institute and Soros Foundation* [online]. New York : Open Society Institute, [2010] [cit. 2010-10-08]. Budapest Open Access Initiative. Dostupný z WWW: <<http://www.soros.org/openaccess>>.

Registry of Open Access Repositories (ROAR) [online]. Southampton (UK) : University of Southampton, c2005 [cit. 2010-10-08]. Dostupný z WWW: <<http://roar.eprints.org/>>.

SCOPUS [online]. Elsevier, c2010 [cit. 2010-10-09]. Dostupný pro předplatitele z www: <<http://www.scopus.com/>>.

Scopus Support Site [online]. Elsevier, c2010 [cit. 2010-10-09]. Dostupný z www: <<http://www.info.scopus.com/>>.

Seznam recenzovaných neimpaktovaných časopisů (periodik) vydávaných v České republice [online]. Rada pro výzkum, vývoj a inovace, c2010 [cit. 2010-10-09]. Dostupný z www: <<http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=495942>>.

SHERPA/RoMEO : Authors and Open Access [online]. c2006-2010a. [cit. 2010-10-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.sherpa.ac.uk/guidance/authors.html>>.

SHERPA/RoMEO : publisher copyright & self-archiving [online].c2006-2010b. [cit. 2010-10-09].
Dostupný z WWW: < <http://www.sherpa.ac.uk/romeo>>.

SUBER, Peter. *Open Access Overview : focusing on Open Access to peer-reviewed research articles and their preprints*. [online]. Richmond : Earlham College, 2004. Last revised, September 20, 2010 [cit. 2010-10-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.earlham.edu/~peters/fos/overview.htm>>.

SUBER, Peter. Open access policy options for funding agencies and universities. *SPARC Open Access Newsletter* [online]. 2009, issue no. 130, [cit. 2010-10-09]. Dostupný z WWW: < <http://www.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/02-02-09.htm>>.

Věda, výzkum, vnější styky [online]. VIC ČVUT [cit. 2010-10-09]. Dostupný z www: <<http://www.vvvs.cvut.cz/>>.

Výzkum a vývoj v ČR [online]. Rada pro výzkum, vývoj a inovace, c2010 [cit. 2010-10-09]. Dostupný z www: <<http://www.vyzkum.cz/FrontAktuality.aspx>>.

Web of Knowledge [online]. Thomson Reuters, c2010 [cit. 2010-10-09]. Dostupný z www: <<http://wokinfo.com/>>.